

Timo Kauppinen

21.11.2022

Valtiovarainvaliokunta

Valtiovarainvaliokunnan kuulemistilaisuus 22.11.2022

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2023 (HE 154/2022 vp)

THL kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2023. Lausunnossa keskitytään etenkin lapsiperheiden köyhyyteen ja lapsiperheiden väliseen taloudelliseen eriarvoisuuteen ja osin myös lapsiperheiden ja muun väestön välisen tulonjaon kysymyksiin.

Keskeisimpänä erityisesti lapsiperheiden köyhyyteen liittyvänä kokonaisuutena talousarvioesityksessä ovat vuotta 2023 koskevat toimenpiteet, joilla tuetaan lapsiperheiden ostovoimaa kuluttajahintojen nopean nousun vuoksi (yleisperustelut, 7. Lapsibudjetointi). Koska näillä toimenpiteillä pyritään edistämään nimenomaan lapsiperheiden toimeentuloa, ne voivat vaikuttaa myös lapsiperheiden ja muiden kotitalouksien väliseen tulonjakoon.

Hintojen nopean nousun vuonna 2022 on arvioitu lisänneen niin sanottua viitebudjettiköyhyyttä etenkin yhden vanhemman lapsiperheissä ja yksinasuvilla, mutta myös muissa kotitaloustyypeissä kuten kahden vanhemman lapsiperheissä. Tätä kompensoivat etuuksien yleiset indeksikorotukset, jollainen tehtiin viimeksi elokuussa ja seuraava on tulossa tammikuussa. Lisäksi lapsiperheille suunnatut erityiset hintojen nousun myötä auttavat osaa hintojen noususta kärsineitä. Erityisesti lapsiperheiden toimeentulon turvaaminen on perusteltavissa, sillä lapsiperheiden toimeentulovaikudet heijastuvat monitahoisesti lasten ja vanhempien hyvinvointiin nykyhetkessä, ja niillä voi olla kauaskantoisia vaikutuksia lasten hyvinvointiin ja mahdollisuuksiin.

Työttömyysturvan lapsikorotukseen ehdotetaan 20 prosentin korotusta ja toimeentulotuen alle 18-vuotiaiden lasten perusosaan 10 prosentin korotusta vuoden 2023 ajaksi. Nämä korotukset kohdentuvat erityisesti pienituloisille lapsiperheille. Näiden toimenpiteiden voidaan siis katsoa tasoittavan toimeentuloeroja lapsiperheiden välillä.

Lapsilisän yksinhuoltajakorotukseen ehdotetaan viiden euron korotusta kuukaudessa vuoden 2023 ajaksi. Myös tämän muutoksen voidaan katsoa kohdistuvan nimenomaan pienituloisempiin lapsiperheisiin, koska yksinhuoltajaperheissä tulotaso on muita perheitä matalampi. Sen sijaan kerta-luontoinen ylimääräinen lapsilisä vuoden 2022 joulukuussa kohdistuu kaikille lapsiperheille, joten sillä tasataan etenkin lapsiperheiden ja muiden välistä kulutustarpeiden eroa, kuten lapsilisällä yleensäkin. Ylimääräinen lapsilisä kohdentuu siis myös niille lapsiperheille, joilla ei ole toimeentulovaikkeitä. Pienituloisille lapsiperheille voidaan joka tapauksessa olevan siitä suurin hyöty toimeentulo-ongelmien ehkäisyn näkökulmasta. Pidemmällä aikavälillä lapsiperheiden toimeentulo voitaisiin turvata sitomalla myös lapsilisä indeksiin.

Timo Kauppinen

21.11.2022

Opintorahan huoltajakorotukseen ehdotetaan kymmenen euron korotusta kuukaudessa vuoden 2023 ajaksi. Tämä korotus kohdistuu opiskelijoiden perheisiin, eli sellaiseen pienituloisten lapsiperheiden osaryhmään, johon työttömyysturvaan ja toimeentulotukeen tehtävät muutokset eivät juurikaan vaikuta. Korotus lieventää osaltaan toimeentulon eroja lapsiperheiden välillä, ja toisaalta vaikuttaa tulonjakoon perheettömien ja perheellisten opiskelijoiden välillä. Myös opiskelijan omia tuloja ehdotetaan korotettavaksi 50 prosentilla vuoden 2021 tasosta 1.1.2023 alkaen, mikä voi edistää toimeentuloa opiskelijavanhempien perheissä. Kyseinen muutos ei ole vain lapsiperheitä koskeva, eli se ei vastaavalla tavalla lähtökohtaisesti tuota eroja perheellisten ja perheettömien opiskelijoiden välille.

Edellä mainittujen vuoden 2023 tilapäisten korotusten lisäksi esityksessä tuodaan esiin muita lapsiperheiden toimeentuloon vaikuttavia toimenpiteitä. Hallituksen päättämä varhaiskasvatusmaksujen alentaminen ei kohdistu erityisesti pienituloisimpiin lapsiperheisiin, koska pienituloisimmat eivät muutenkaan joudu maksamaan varhaiskasvatusmaksuja. Sen voi katsoa helpottavan toimeentuloa etenkin niillä keskituloisilla, joilla toimeentulossa on haasteita esimerkiksi suurten asumiskustannusten vuoksi. Yksityisen hoidon tuen hoitolisän enimmäismäärän korotus tukee erityisesti pienituloisia perheitä.

Talousarvioesityksessä on myös ehdotuksia sähkön hinnannousun vaikutusten lieventämiseksi. Sähkön arvonlisäverokantaa ehdotetaan alennettavaksi kymmeneen prosenttiin joulukuuhuhtikuussa. Lisäksi ehdotetaan, että tuloverotuksessa otettaisiin käyttöön kotitalousvähennykseen liitettävä määräaikainen sähkövähennys. Niille pienituloisille, jotka eivät ole oikeutettuja sähkövähennykseen, on esitetty väliaikaista sähkötukea (HE 234/2022 vp). Myös yleisen asumistuen lämmitysnormiin sekä omakotitaloasujien hoitonormiin ehdotetaan korotuksia vuoden 2023 alusta alkaen. Näiden toimenpiteiden voi katsoa tasoittavan sähkön hinnannousun vaikutuksia etenkin lämmityskäyttönsä eriytyneissä asunnoissa asuvien välillä. Muutokset koskevat muitakin kuin lapsiperheitä, mutta voivat osaltaan edistää myös lapsiperheiden toimeentuloa. Asumistukimuutokset ja väliaikainen sähkötuki kohdistuvat erityisesti pienituloisiin, joskin muutkin muutokset voivat vähentää pienituloisten korkeata asumiskustannusrasitetta. Kohonneet energiakustannukset tuntuvat erityisesti pienituloisten taloudellisessa tilanteessa, koska heillä asumiskustannusrasite on muutenkin suurin. Energiatukia on ympäristövaikutusten näkökulmasta syytä kohdistaa erityisesti tällaiseen väestöryhmään, joissa energiaköyhyys on todellinen riski. Toimeentulon ollessa niukka voidaan sähkön hinnan noustessa joutua tinkimään kohtuuttomasti lämmityksestä tai muista menoista.

Talousarvioesityksessä mainitaan lapsibudjetoinnin yhteydessä erillisrahoitusta saavana painopistealueena yhdenvertaisten mahdollisuuksien vahvistamiseen ja haavoittuvassa asemassa olevien lasten tukemiseen kohdennettu rahoitus, johon kuuluvat mm. nuorten työpajatoiminnan tukeminen, lapsiperheiden hyvinvointia edistävät sekä ongelmia ehkäisevät ja korjaavat toimet, lapsistrategia-toiminto, oppivelvollisuuden laajentaminen, harrastustoiminnan laajentaminen ja lastensuojelun jälkihuollon laajennus. Nämä erillisrahoituksella tuetut toimet eivät niinkään suoraan vaikuta lapsiperheiden köyhyyteen, mutta toisaalta ne voivat edistää köyhien lapsiperheiden hyvinvointia eli lieventää taloudellisen eriarvoisuuden seurauksia.

Timo Kauppinen

21.11.2022

THL katsoo, että hallituksen esityksessä talousarvioksi vuodelle 2023 on etenkin hintojen nopeaan nousuun liittyvissä toimenpiteissä useita nimenomaan pienituloisten lapsiperheiden toimeentuloa turvaavia toimia. Esityksessä on myös yleisemmin lapsiperheisiin tai koko väestöön vaikuttavia hintojen nousuun liittyviä toimenpiteitä, jotka nekin voivat ehkäistä lapsiperheiden köyhyyttä, mutta eivät vastaavalla tavalla painotu juuri tähän tavoitteeseen. Nimenomaan pienituloisiin lapsiperheisiin kohdistuvat toimenpiteet ovat suureksi osaksi väliaikaisia vuotta 2023 koskevia muutoksia, joiden vaikutus lapsiperheköyhyyteen voi tästä syystä jäädä ohimeneväksi. Tarkemmat arviot talousarviossa esitettävien toimien vaikutuksista lapsiperheköyhyyden kehitykseen edellyttävät uusia analyysejä.

Pääjohtaja

Markku Tervahauta

Johtaja

Mika Salminen